

Könyvtár

HOCK ZSUZSANNA

A könyvtárosok etikai kódexéről

Immár több mint egy esztendeje kaptam meghívást, hogy iskolai könyvtárosként vegyek részt egy akkor alakuló, a könyvtárosok etikai kérdéseivel foglalkozó munkacsoportban. Nagy megtiszteltetés volt számomra, s nagy felelősség, hogy együtt gondolkodhattam erről a kérdéstről a könyvtáros szakma meghatározó egyéniségeivel. A munkacsoportot Papp István vezette, a kezdetektől óriási energiával, tudással, tapasztalattal és fegyelemmel. Munkáját Hangodi Ágnes, a Könyvtári Intézet munkatársa segítette, mint a bizottság titkára. A Papp István készítette el azt a háttéranyagot, amely kiinduló alapként szolgált a bizottság számára. Munkája egyszerre volt történeti áttekintés, nemzetközi kitekintés és a hazai helyzet föltérképezése, a fogalmi rendszer körvonalazása.

Induljunk ki abból a rövid meghatározásból, amelyet az Értelmező Kéziszótárban olvashatunk: „Etika valamely hivatás körébe vágó erkölcsi szabályok összessége.” Egy-egy „szakma” etikai kódexének elkészülésére többnyire akkor kerül sor, amikor az *hivatássá* válik. Milyen hivatások jutnak eszünkbe leggyakrabban? Például az orvosi (már Hippokratész óta vannak etikai szabályozói), a jogászai, a pedagógusai, az újságírói, ezeknek már van etikai kódexük. Sőt olyan rokon szakmáknak is van már ilyen dokumentuma, mint a levéltárosi, vagy a muzeológusi.

A könyvtárosi etika megfogalmazásának ötlete először a 20. században merült fel, de csak most, a 21. század első évtizedében mondhatjuk el, hogy végre a magyar köztudatban is hivatássá vált a könyvtárosi munka. Eljött tehát a pillanat, amikor az etikai szabályok meghatározása már nem várathat magára.

A könyvtárosok etikai kódexének létrehozásában a koordináló, szervezői szerepet a *Könyvtári Intézet* vezetői, munkatársai és a *Magyar Könyvtárosok Egyesülete* elnöksége vállalta.

Azt az „esszenciát”, amit a közelmúltban a *Könyvtári levelezőlap* oldalain megjelent, sok tervezet, sok beszélgetés, közös gondolkodás előzte meg. A bizottság tagjai széles körben tájékoztak az etikai kódex témakörében, mielőtt állást foglaltak volna az általuk megfogalmazott tíz pont mellett. Itt kell elmondani, hogy az etikai kódex piramis szerkezetű. Egy rövid, tömör meghatározás után következik egy magyarázat, amelyet egy hosszabb, kifejtő háttéranyag összegez majd.

Az elkészült tervezetet érdemes összevetni a pedagógus etikai kódex tartalmával, hiszen a könyvtárostanárok számára a kettő együttesen érvényes. A pedagógus etikai kódex is a maga érvényességi körét határozza meg elsőként. Lényeges különbség azonban, hogy míg a pedagógus hivatás egyértelműen – történetiségében is! – felsőfokú végzettséget követel(t) meg, addig a könyvtárosi hivatás esetében még ma is rendre ki kell mondani, hogy könyvtárosok azok, és csakis azok, akiknek felsőfokú végzettsége van, s így elsősorban rájuk vonatkozik a könyvtárosi etikai kódex érvényessége.

A kódex I. pontja ezt *a hatályt* állapítja meg, miközben bejárja azt az utat, amelynek eredményeképpen a könyvtárosi hivatás kialakult: a felsőfokú képzés, a jogszabályi háttér, az intézményi szabályzatok elkészülte egyaránt jelzik a hivatássá válást, az etikai kódex szükségességét.

A II. pont *az alapértékeket* határozza meg, azokat a normákat, amelyek valamennyi könyvtáros számára kötelezettséget kell, hogy jelentsenek. Fontos a meghatározás sorrendisége: emberi jogok, demokrácia, jogállamiság, esélyegyenlőség, az információ szabadsága. Az első három érték nem szorul kiegészítésre. Az esélyegyenlőség megteremtésében valamennyi könyvtárnak nagy szerep jut, s ezt a társadalom is felismerte. Az információ szabadsága olyan fogalom, amelynek értelmezése fontos alapköve a könyvtárosok kódexének. Az információs és kommunikációs technológia forradalmának korában az információ szabadsága kulcsszó!

A III. pont *a könyvtárosi hivatás* mibenlétét próbálja értelmezni. (A pedagógus etikai kódex is körüljárja ezt a kérdéskört, a pedagógus személyiség, a munkavégzése, a pályakép bemutatása révén.)

A könyvtárosi hivatás alappillérei: a használók iránti tisztelet és az állandóan fejlődő szakismeret. A használók iránti tisztelet az iskola könyvtárába betérőkre is kiemelten érvényes. A legnagyobb számban ugyanis azok a diákok a használói az iskolai könyvtárnak, akik kikerülve az oktatási intézmény falai közül, a köz-, szak- és tudományos könyvtárak használói lesznek. Nagy tehát a felelőségünk, hiszen nem mindegy, milyen könyvtáros-könyvtár képpel hagyják el diákjaink az iskolát.

A szakmai fejlődés, a továbbképzés, önképzés is kiemelten fontos. Nem szabad egysíkúvá lennünk, szakmailag fejlődünk kell. A másoddiplomás képzésen túl a szakmai feltöltődésre számtalan egyéb továbbképzés is alkalmat ad, érdemes ezeket figyelemmel kísérni. (Fővárosi Pedagógiai Intézet, Könyvtári Intézet, Megyei Pedagógiai Intézetek, Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum stb.) De nemcsak szakmai jellegű képzéseket ajánlatos keresni, hanem a szakmához közel (vagy akár távolabb álló) területeket is, hiszen a korszerű tájékoztatás megköveteli a széles látókört.

„A könyvtáros szakmai döntéseit autonóm módon, személyében feddhetetlenül, személyes anyagi vagy egyéb jogosulatlan előnyét vagy hasznát kizárva hozza meg.”

A kódex tervezetét több, az MKE által szervezett regionális fórumon vitatta meg a szakma. Míg az önállóság a döntésekben valamennyi könyvtáros számára egyértelmű, addig számos találkozón vetették föl a kollégák a megvesztegethetőség kérdését, mint irreális fogalmat. A bizottság mégis feltételezte: a könyvtárosok kerülhetnek (majd) olyan döntési helyzetbe, amelyek miatt szükséges ezt a kitétel is kiemelni. (A könyvtárosok sincsenek túlfizetve, s a könyvtárostanárok még kevésbé.)

A IV. pont az alapértékek után *a könyvtáros és a gyűjtemény* kapcsolatával foglalkozik. A kulturális örökség teljességének megfogalmazása magától értetődő mindannyiunk számára, de a gyűjteményépítés teljes körű voltát már nehezebb értelmezni: a könyvtári állomány akkor lesz teljes, ha a könyvtáros (könyvtárostánár) el tud vonatkoztatni saját nézeteitől és a közvélekedéstől egyaránt. Ha a szokásos állományelemzéskor a magunk tükörképét látjuk, akkor rosszul gazdagítottuk, fejlesztettük a ránk bízott gyűjteményt.

A cenzúra kérdése mindannyiunk számára ugyancsak elfogadott elv. Mégis mit cenzúrázunk, mit nem teszünk a polcra, mit nem veszünk állományba? Hol a „cenzúra” határa?

Az sem kétséges, hogy törekednünk kell az állományunk feltárására. A mi szűkebb szakmánk számára ez fontos, morális kérdés: sokunknak okoz gondot, hogy az egyszemélyes gyűjteményekben az állomány feltárási munka mikor történjen. Jó lenne ismét retrospektív állomány feldolgozásra lehetőséget teremtő pályázat, hogy ne legyen anynyi kollégánknak etikai probléma az állományfeltárás.

A kódex V. pontja a *könyvtárhasználók szolgálatát, a könyvtárosok szolgáltatói szerepét* fejt ki. Jelzésértékű, hogy a könyvtáros és felhasználó kapcsolatában a szolgálat a fontos, a kiemelendő.

A pedagógusnak a szülők és diákok, nekünk könyvtárostanároknak a szülők, diákok, pedagógusok jelentik azt a kört, akiket naponta segítünk. A könyvtári szolgáltatók igénybevételének demokratizmusa alappillére szakmánknak. Az iskolai könyvtárban is alappillér ez.

A könyvtári adatok bizalmas kezelése a regionális viták során is sokszor fölmerült. Nálunk, az iskolában is végig kell majd gondolnunk, hogy a magunk könyvtárostánári etikai normáit hogyan alakítsuk e kérdésben. Miként tudjuk tájékoztatni az osztályfőnököt az osztály olvasási szokásairól, vagy problémás, különleges olvasmányokról úgy, hogy közben az etikai kódexnek e pontját tiszteletben tartjuk?

A lehető legjobb könyvtári ellátás elve igen fontos, s a könyvtáros (könyvtárostánár) szerepe ennek megvalósításában igen felelősségteljes. Ezen a ponton kell visszautalnunk az esélyegyenlőség megteremtésére. Az iskolai könyvtár, a könyvtárostánár minden módot találjon meg arra, hogy a diákok, pedagógus kollégák munkájukhoz, tanulmányaikhoz megkapják a leggyorsabban a legfrissebb információt.

A kódex VI. pontja az *információközvetítés* kérdését járja körül. „A könyvtáros töle telhetően mindent megtesz azért, hogy a használó szabadon és korlátozás nélkül hozzáférhessen az információhoz.”

A mi szakmánkban mindennapi könyvtárismereti órák keretében igyekszünk megteremteni azt a biztos eszköztudást, amely az önálló ismeretszerzéshez szükséges. A gondot a tanár kollégák eszközismeretének hiánya okozza leginkább. Számukra is meg kell azonban teremteni azokat a lehetőségeket, amelyek során mind tökéletesebben tudnak önállóan információhoz jutni a könyvtár eszközrendszerének használatával.

A könyvtáros /könyvtárostánár „*Legjobb* tudása szerint hiteles, megbízható, teljes, megfelelő, személyhez szabott információt nyújt.” Egyetlen könyvtáros, egyetlen könyvtárostánár sem adhat nemleges választ. Ha mást nem tud nyújtani, egy újabb könyvtár felé irányíthatja olvasóját.

A *szakmai közösséghez tartozás* mindenki számára védelmet, megújulási lehetőséget jelent. Ezért olyan fontos az etikai kódex VII. pontja, amely a könyvtáros és a könyvtárosi szakmai közösség kapcsolatát taglalja. Az etikai kódex e pontja fogalmazza meg, hogy megszerzett szakmai tudásunkat tovább kell adni, megismertetni a kollégákkal, a felnövekvő nemzedékkel.

A VIII. pont *könyvtáros és könyvtár kapcsolatával* foglalkozik. A könyvtár, mint munkahely veti föl a munkáltatóhoz, a fenntartóhoz való kapcsolat kérdését is. A könyvtár iránt elkötelezett könyvtáros tiszteletben tartja munkáltatója, fenntartója céljait, érdekeit és munkájával a könyvtár, a könyvtáros közösség javára dolgozik.

A *társadalmi kapcsolatok* felé tágítja a kapcsolati rendszert a kódex IX. pontja. Leszögezi az előítélet-mentességet, a kooperációs készség fontosságát. Majd a szerzői jog kérdésével foglalkozik.

Végezetül a X. pont azt a folyamatot fogalmazza meg, amelynek során az etikai kódex tartalma megvalósulhat, érvényessé válhat.

A munkabizottság hamarosan befejezi munkáját: a kódex szakmai elfogadására a Magyar Könyvtárosok Egyesület küldöttközgyűlésének keretében kerül majd sor 2005 végén. A konkrét etikai problémák megoldási javaslataival már a kibocsátók által létrehozott etikai bizottság foglalkozik majd.

A könyvtárosi etikai kódex elfogadói között – reményünk szerint – ott lesz a Könyvtárostanárok Egyesülete tagsága is. Addig is van azonban még lehetőségünk javaslatainkkal gazdagítani a munkacsoport tevékenységét, továbbá meg kell alakítani a magunk könyvtárostanári etikával foglalkozó munkacsoportját.

*Csontos Emerencia, 10. osztályos, 15 éves
Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium,
Általános Iskola és Kollégium, Csurgó.
Felkészítő tanár: Hirka Mónika
III. helyezett a nagy korcsoportban*

